

THEOLOGIA PRACTICA

Homiletica, catechetica, diaconia

Bustya Dezső

Marosvásárhely

A Heidelbergi Káté és a modern teológia

N ehéz helyzetben lehet az a lelkipásztor, aki ma a Heidelbergi Káté (HK) tanításába kezd. Két lehetőség közt választhat. Az egyik az, hogy a Káté szövegét minden magyarázat nélkül egyszerűen bemagoltatja a konfirmandusokkal. Alapos okom van azt hinni, hogy a lelkészek nagyobbik része ezen az úton jár. Én mindig igyekeztem az egyes kérdéseket és feleleteket, tőlem telhető teológiai ismerettel és egyszerűséggel, alaposan megmagyarázni. Lehet, hogy az ifjakat ez a magyarázat nem nagyon kötötte le, bár igyekeztem a kérdve kifejtő módszert alkalmazva minden kátékérdés témájába egzisztenciálisan bekapcsolni őket. Még alaposabb, még mélyebb magyarázatra törekedtem, amikor ún. „kátémagyarázatos istentiszteletet” tartva a HK minden tanítását igyekeztem a gyülekezet minden rendű és életkorú tagja számára érthetővé tenni. Ugyanakkor a kortárs lelkészek egyikénél sem tapasztaltam azt, hogy pl. vasárnap délután kátémagyarázatos istentisztelet tartanának. Ha pedig némelyek mégis tartanak, hogyan magyarázzák a szószekekről a Káté tanítását ma?

De tétélezzük fel, hogy a katekéta lelkészek egyik-másika mégis súlyt fektet a konfirmandusok (avagy a felnőtt gyülekezet) előtt a Káté magyarázatára. Ez lenne a második, s egyben a jobbik lehetőség. Hogyan fogja magyarázni a hitvallás 16. századbeli szerzőinek a bibliaértelmezését a 21. századi modern teológiai felfogással való harmóniában? Hiszen éppen az a nagy kérdés, hogy a reformáció első-második nemzedékéhez tartozó teológusok Szentírás-értelmezését fenntarthatjuk-e ma is, vagy nem? Mit mond a mai kátémagyarázó a bűnről, a bűn okáról, a Sátánról, az angyalokról, az eleveelrendelés, a feltámadás, az utolsó ítélet, az örök élet kérdéseiről? Hogyan fogja *megmagyarázva tanítani* a Heidelbergi Káté kérdéseit és feleleteit?

Ez a szerény dolgozat nem irányul másra, mint pusztán kérdések felvetésére. Kérdőjeleket sorakoztat fel, s legfennebb tünődésekre késztet: maradjunk meg a kb. fél évszázada tanult és tanított ismeretek továbbadása mellett, vagy igyekezzünk „haladni a korral” és a modern teológia szellemében magyarázzuk 2005-ben az 1563-ban keletkezett reformátori hitvallást?

Kezdjünk tehát bele!

Már az *első kérdés* gondot okoz, pedig ez a Káté legdrágább tanítása, mintegy az egész keresztyén hit és reménység összefoglalása. Az ősvigasztalás, melynek tartalma: nem én vagyok az életem ura. Jaj lenne, ha ki-ki a „maga sorsának kovácsa” lenne; ez csak az ateista ember álláspontja lehet. A Káté szerzői annak a központi bibliai igazságnak adtak itt kifejezést, hogy a végére mehetetlen isteni szeretet: Jézus Krisztus a

Gazdám, az életem Ura, személyes Megváltóm! Bűneimért megfizetett, „eleget tett”, amikor „engem a Sátán minden hatalmától megszabadított...”

Nos, itt az első bökkenő. A modern teológia ugyanis tagadja a személyes Sátán létét, egyenlőségi jelet téve a Sátán fogalma és a bűn közé. Mi a bűn, amiért az Úr Jézus Krisztus *tökéletesen eleget tett?* Modern teológusok szerint nem más, mint az *öszönök uralma*. Tehát gonosz ösztöneim uralma alól szabadított meg Krisztus? Akkor hát miért kell naponként azon igyekezni, hogy ösztöneimet hol megfékezzem (ez az egyik elképzelés), hol pedig helyes irányba terelgessem (ez ugyanis a másik lehetőség)?

Ha az ősgonosz legyőzését nem veszem halálosan komolyan és egyben szívbeli örvendéssel tudomásul, egész életemben magam fogok gonosz ösztöneimmel birkózni, s talán ebbe az önmarcangoló tusában idegileg tönkremenni! Mennyivel biblikusabb, vigasztalóbb, igazabb azt hinni, biztos ismerettel tudni, hogy az ősgonosz legyőzött a kereszten; és ami kísértésként még működik bennem, azt Isten Szentléleke visszaveri, engem pedig megőriz az örök életre! A káté-felelet folytatása éppen erről beszél. Krisztus váltsága megszabadított, az Atya gondviselése megőriz, a Szentlélek záloga pedig már e földi életben az örök élet részesévé tesz.

Nagy bűn, óriási eretnokség volna úgy „átigazítani” a hitvallást, hogy (mint valami „anakronizmust”, primitív vallási képzetet) kihagyjuk belőle ezt a sort: *engem a Sátán minden hatalmától megszabadított!*

A Káté következő kérdései a *bűn kérdését* tagolják, nem elvonatkoztatva, hanem lényegbevágóan. Isten törvényt ad az általa teremtett embernek. Miért van erre szükség?

A modern teológusok is egyetértenek azzal az állítással, hogy az ember *erkölcsi lény*. De nem automatikusan az. Testi, egyszerszületett mivoltában az ember ösztönlény. Az isteni törvény eszköz arra nézve, hogy az ember ösztönlényből erkölcsi lényé legyen. E törvény lényege a szeretet: Isten felé és az embertárs felé. A követelmény, amit Isten az ember iránt támaszt, nagyon egyszerűnek tűnik; az ember hajlandó azt kérdezni: csak ennyi? A Szentírás rengeteg példán át mutatja meg, hogy *a bűnös ember* ezt sem tudja megélni. Miért? Hiszen Isten mindent: a világot, a mennyet és földet, az állatokat s az embert is jónak teremtette! Hogyan lett a jóból rossz, hogyan lett az ember olyan-ná, hogy csupán *Isten és a felebarát gyűlölésére* képes? Merthogy önmagunktól csak erre vagyunk képesek, arra bizonyosság az emberiség történelme. De honnan van az emberi természetnek ez a romlottsága bennem és minden emberben?

A Káté 7. *kérdés-felelete* ezt a kérdést válaszolja meg: „Első szüleinknek, Ádámnak és Évának a paradicsombeli esetéből és engedetlenségéből, minek következtében a mi természetünk úgy megromlott, hogy mindannyian bűnben fogantattunk és születünk.” Mít szól ehhez a modern teológia?

Nos, először is – mondják a bibliakritikus modernnek – Ádám és Éva nem őszülők, akiktől az egész emberiség elszaporodott, hanem *típusok*. A bűneset története pedig egyike az őstörténet *mítoszainak*, tehát úgy kell értelmezni, mint a mítoszokat általában. Ami pedig az *eredendő bűnt* (a római katolikus teológiában: áteredő bűn) illeti, hát az kérem, mondják a modernnek, teljességgel nevetséges. Hogy valamikor, mondjuk tízezer évvel ezelőtt, vagy még régebben két ember egy kertben valamit helytelenkedett, aminek rossz következményeit a gyermekeik, unokáik és végeredményben mindmáig minden megfogant és megszületett gyermek hordozza...? Ugyan, kérem! Hová lesz akkor a *személyes felelősség*, ha mindent vagy a Sátánra, mint kísértőre, vagy az első vétkezőkre, ősszüleinkre hárítunk? Ha az ember erkölcsi lény, akkor tetteiért magának kell a felelősséget hordoznia.

Újra itt a nagy gond! A 8–9. kérdések azt taglalják, hogy mennyiben felelős az egyes ember a maga gonoszságáért. Nagyon szép, nagyon helytálló megfogalmazás: Isten olyanná alkotta az embert, hogy *tudná* teljesíteni Teremtője követelését. De az ember inkább engedett a Sátán ösztönzésének. Újra a Sátán, a modernek szerint *nemlétező Sátán* csábít a bűnre, s a vétkező ember eldobja magától is, *utódaitól is* a Teremtő drága ajándékát: a békességet, a szeretetet, az életet!

Tessék a bűnt, a bűn miatt okkal haragvó Isten kiengesztelését, a megváltást megmagyarázni a Sátán szerepe nélkül! Tessék megmagyarázni, hogy egy beszélni tanuló kisgyermek miért tanulja meg hamarabb azt a szót, hogy *nem*, mint azt, hogy *igen*. Avagy ennyire nem látják, nem akarják látni a modernek a bennünk fészkelő bűnnek a rontását? Ha nincs bűn, csak gonosz ösztönök, amelyek legyőzhetőek, *miért lett Isten emberré* (*Cur Deus homo?* – a régi teológusok szerint), miért a keresztt, a kiengesztelés véresen komoly műve? Csupa megválaszolatlan kérdés, amire a modern teológia nem tud, vagy nem is akar felelni; még a válasz keresésével sem hajlandó foglalkozni. Hogy lehet ennyire fanatikusan ragaszkodni a *Biblián kívüli feltételezésekhez*, amikkel operálnak?

A 12–20. kátékérdések éppen arra a Kijelentés-központú kérdésre mutatnak rá, hogy Isten igazságossága elégtételt követel. A bűnösnek fizetnie kell, elégtételt kell szolgáltatnia. De erre sem az elesett ember, sem más teremtmény nem képes. Ezért van szükség olyan *közbenjáróra*, aki egyszemélyben valóságos és igaz ember, de ugyanakkor minden teremtménynél hatalmasabb, azaz valóságos Isten is. Ez a személy csak Jézus Krisztus lehet; és itt kezdődik a *krisztológia*.

E krisztológiának a kibontása az Apostoli Hitvallás, amelyben fény derül a *Szentháromság* (régí terminológiával: Szentháromság-Isten) titkára, a teremtés és gondviselés (*creatio continua*) összefüggésére, Jézus Krisztus praexistenciájára, váltságművére, a Szentlélek „személyére” és művére egyaránt. Központi kérdésnek tekinthető a 34. (*Miért nevezed őt mi Urunknak?*), amelynek a feleletében újra megállapítást nyer az, hogy Krisztus testünket-lelkünket a *bűntől és a Sátán minden hatalmából* nem aranyon-ezüstön, hanem drága vérén váltotta meg és tette a maga tulajdonává. A Heidelbergi Káté a teljes Szentírás alapján ismeri és elismeri, hogy a Sátánnak igenis hatalom adatott, mégha ez nem teljes, hanem Isten által korlátozott hatalom is (ezt igen jól látjuk pl. Jób könyve első két fejezetében). Jézus Krisztus kereszthalála szabadítást hozott a Sátán *abszolút* hatalma alól. Amit ma tapasztalunk, az már a Sátánnak csupán *relatív*, Isten által ellenőrzött, kontroll alatt tartott hatalma. Nincs szó semmiféle *dualista* hitről; ez a modernnek hagyományos vádjá a hitvallásos magyarázók felé. Van fény s a fényben látszik az árnyék is. De csak addig, amíg ez a jelen világ áll. Amikor Isten új teremtése eljő, többé nem lesz más, mint világosság; az árnyék teljességgel eltűnik. A Sátán szerepe a *jelenvaló világban* nem más, mint az árnyéké. Valóság, mert tapasztaljuk, de nem *végző* valóság.

A központi kérdés ez: Megváltónak tartja-e a modern teológia Jézus Krisztust? Ha igen, fogalmazzák meg: miből, vagy mitől is váltott meg bennünket? Megint előszedik az „öszönök” uralmát, mondván, hogy a bibliai kor embere sem az Ó-, sem az Új-testamentum idején nem ismerte az *öszön* lélektani fogalmát; a szentírók csupán ez okból emlegetik a bűnt meg a Sátánt? Sajnos, nem biblikus, nem meggyőző ez az érvelés, nem szólva arról, hogy egészen távol áll a Kijelentés világtól!

A 36. kérdés ismét visszatér az *eredendő bűn* bibliai gondolatára, amikor arról szól, hogy Krisztus szentséges fogantatása és születése *bűneimet, melyekben én fogantattam, Isten színe előtt elfedezni*”. Próbálta-e valamelyik modern teológus ezt a kátékérdést akár az ösztönök világával, akár más módon, az eredendő bűn kikerülésével megmagyarázni?

És mit kezdenek a modernnek a 37. kérdés-felelet tanításával, miszerint Jézus Krisztus „Istennek az egész emberi nemzet bűnei ellen való haragját” hordozta el testében-lelkében az ő egész földi életében, de különösen a kereszten való szenvedésével?...

Mi a halál? Mi a pokol? Mi a menny? Mit jelent Jézus Krisztus kettős természete? Hogyan van jelen a mi életünkben az Úr? Mit jelent az ő megígért eljövetele? A Káté válaszai ma is megdönthetetlenek, a „demitologizáló” modernnek azonban az ígétől távol kalandozva igyekeznek valami pszeudo-teológiai és pszeudo-pszichológiai képletet találni ezekre a hit- és életkérdésekre is.

Gond van az Apostoli Hitvallás harmadik bekezdésének az értelmezésével is. Itt kerül sor ugyanis egyebek közt a *test feltámasztásának* sokat vitatott kérdésére. A modernnek számára a legproblémásabbnak az 57. kérdés-felelet látszik: Miféle vigasztalásod van a testnek feltámasztásából? A HK válasza: „Az, hogy nemcsak lelkem vitetik azonnal az élet után Krisztushoz, az ő Fejéhez, hanem testem is Krisztus hatalma által feltámasztatván, lelkemmel ismét egyesül, és Krisztus dicsőséges testéhez hasonlatos léssen.” Hogyan magyarázza ezt a modern teológia?

Valahogy így: amikor egy ember meghal, sorsa véglegesen eldőlt. A halál minden vonatkozásban teljes megsemmisülést jelent. Nincs az embernek olyan „része”, amely túlélne a halált. A halálon túli személyisége (érdekes, hát valami mégis túléli az ember halálát?) vagy Krisztushoz költözik, s *a feltámasztás azonnal végbemegy*, vagy „kihull a rostán”, azaz teljességgel megsemmisül. Örök élet van, de örök gyötorem nincs; ez utóbbi csupán a vakbuzgó „kegyesek” bosszúálló kitalációja. A szent Isten, akinek lényege szeretet, nem gyönyörködhet a kárhozottak örök kínjában...

Szép, tetszetős elmélet, sok megtérni nem akaró embert meg is nyugtat: na és, legfennebb megszűnök létezni, ez nem a lehető legrosszabb, amit el lehet gondolni! A teljes Írás azonban másról beszél. Isten valóban *azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és az igazság ismeretére eljusson*. Senkit sem akar *elvé* kárhozatra vetni, sajnos, mégis *lesznek* (vannak?) kárhozottak. Vö. Jn 3,16, „a kis evangélium” tömör tanítását, amiből kiderül, hogy Isten szeretete mindenekre kiterjed, Krisztus az egész világ bűneiért meghalt, de idvezülni mégis csak azok fognak, akik hisznek őbenne, akik őt személyes Megváltójuknak elfogadják.

Ami pedig azt illeti, hogy a halál pillanatában az egyén vagy azonnal üdvösségre jut, vagy megsemmisül: ez a tanítás teljességgel ellentmond mindannak, amit Jézus Krisztus az utolsó ítéletről tanít. Ha ugyanis minden ember a halál pillanatában már elnyerte végső ítéletét, mi értelme lenne még egy általános (univerzális) „utolsó ítéletnek?” A modern teológia itt is adós marad a Szentírásból vett felelettel.

A keresztyén ember (és végső soron minden ember, akihez a missziói üzenet eljut) legfőbb kötelessége a bűneiből való megtérés. A Heidelbergi Kátében a *háládatosságról* szóló rész kérdés-feleletei éppen ezért hangsúlyozzák olyan komolyan *a bűnökből való megtérés* kikerülhetetlen követelményét (ld. a 88–90. kérdéseket).

A Sátán-kérdést az *Úri ima* magyarázatánál sem lehet megkerülni. A „Jöjjön el a te országod” kérésben azért is imádkozunk, hogy Isten „rontsa meg a Sátán munkáit és minden hatalmát, amely Ellene feltámad”. Mit kellene e mondat helyébe tenni a modernnek szerint, akik tagadják a Sátán hatalmát, sőt a létezését is? A „Ne vigy minket a kísértésbe” kérésénél az áll, hogy a hívő embernek három ellensége van: „a Sátán, a világ és a mi tulajdon testünk”. Ha nincs személyes Sátán, eggyel kevesebb az ellensége-

ink száma. És mi mást jelentene itt a *világ*, mint a bűn által megfertőzött, hiábavalóság alá vetett világot?

Ez a rövid elmélkedés csak vázlatos. A részletes kifejtés több időt, s mindenek fölött minden mondatnál a Szentírásra való hivatkozást kívánna. Amint a bevezetőben jeleztem, tünődésem célja az, hogy újragondoljuk a HK több évszázada megfogalmazott bibliai igazságait úgy, hogy közben el ne vakítson bennünket a modernkedés üres csillogása. Sajnálatos, hogy az utóbbi évtizedekben alig jelent meg kátémagyarázatos könyvünk. Ezt a hiányt mielőbb feltétlenül pótolnunk kell *biblikus* kátémagyarázatokkal.

Der Heidelberger Katechismus und die moderne Theologie

Diese kurze Betrachtung möchte uns zum Wiedernachdenken über die seit Jahrhunderten formulierten biblischen Wahrheiten des Heidelberger Katechismus anspornen, aber ohne die Gefahr uns vom leeren Glänzen des Modernismus verblenden zu lassen. Es ist bedauerlich, dass in der letzten Zeit fast keine ungarischen Bücher mit Katechismuskomentaren erschienen sind. Wir müssen baldigst diesem Mangel mit biblischen Kommentaren abhelfen.

